

Folk-
bildnings-
rådet

Budgetunderlag

2025-
2027

www.folkbildningsradet.se

FOLKBILDNINGEN MÖTER SAMHÄLLETS UTMANINGAR

Folkbildningsrådets vision är att det ska finnas kunskap, bildning och handlingskraft i hela samhället. Vår uppgift är att skapa förutsättningar för en fri och självständig folkbildning som svarar mot individens och samhällets behov.

Folkbildningsrådet välkomnar det breda engagemang som finns kring folkbildningsfrågorna. Folkbildningsutredningen, som ska lämna sitt betänkande i mitten av juni 2024, har i uppdrag att se över hela folkbildningspolitiken. Utredningen kan bidra till att förtydliga och förstärka folkbildningens roll i samhället. Förhoppningsvis kan det också leda till en fortsatt bred politisk förankring för stödet till folkbildningen och visa att en fungerande folkbildning är viktig för ett demokratiskt och fritt samhälle.

Samtidigt pågår sedan flera år tillbaka ett omfattande arbete inom folkbildningen med att stärka kvalitet och kontroll av verksamheten. Regeringen har också förtydligat krav på kontroll och redovisning av verksamheten, något som Folkbildningsrådet svarat upp emot. Folkbildningsrådet är rustat för att ytterligare stärka kontroll, uppföljning och transparens kring statsbidraget inom ramen för nuvarande självförvaltningsmodell.

I de stora samhällsutmaningarna som Sverige står inför i dag vill folkbildningen ta en större plats och vara en del av lösningen. Folkbildningen ska bidra till att alla människor kan göra sina egna livsval, påverka sin egen livssituation och vara delaktiga i samhällets utveckling.

Inger Ashing

Ordförande

Mats Bernerstedt

Tillförordnad generalsekreterare

INNEHÅLL

Sammanfattning	3
Utvecklingsbehov 2025–2027	6
Folkhögskolan	6
Verksamhet för asylsökande, vissa nyanlända och flyktingar från Ukraina ..	21
Nationella minoriteter	24
Studieförbunden	25

Sammanfattning

Med stöd av resultatredovisningen av folkbildningens insatser och identifierade utvecklingsområden föreslår Folkbildningsrådet att följande medel, utöver de som beslutats i statens budget för 2024 samt aviserats 2025–2026, anvisas 2025:

- **289 miljoner kronor till folkhögskolan för förstärkning av statsbidraget per årsstudieplats**
- **322 miljoner kronor till 3 000 nya årsstudieplatser på folkhögskola**
- **106 miljoner kronor till verksamhet för asylsökande, vissa nyanlända och flyktingar från Ukraina**
- **15 miljoner kronor till fortsatt särskild satsning på folkbildningsverksamhet för nationella minoriteter inkluderat satsningar på judiskt liv i Sverige**
- **100 miljoner kronor till studieförbunden år 2025 (återföring av aviserad neddragning).**

Vidare är folkhögskolorna beredda att genomföra gymnasiala yrkeskurser med ett riktat anslag i enlighet med förslag i betänkande från Yrkesvuxutredningen *Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna (SOU 2024:16)*.

Folkbildningsrådet vill även uppmärksamma regeringen på att folkhögskolan kan spela en än större roll i arbetsmarknadspolitiken. Förutom de ordinarie kurserna är arbetsmarknadsuppdragen Studiemotiverande folkhögskolekurs och Etableringskurs på folkhögskola viktiga redskap för landets kompetensförsörjning.

Pris- och löneuppräknings

Kostnaderna för studieförbund och folkhögskolor för löner, lokaler och andra delar i verksamheten ökar i takt med den allmänna ökningen av priser och löner. Samtidigt har inte någon pris- och löneuppräknings gjorts sedan år 2015, vilket gör att statsbidraget i praktiken urholkas. För att

bibehålla kvaliteten i verksamheten behöver en pris- och löneuppräkning tillföras anslaget.

Verksamhetsredovisning

En utförlig beskrivning av den verksamhet som studieförbunden och folkhögskolorna genomför finns i Folkbildningsrådets årsredovisning med verksamhetsberättelse 2023, vilken inlämnades till regeringen den 22 februari 2024.

Folkbildningsrådets samlade bedömning

Riksdagens grundläggande motiv för statsbidrag till folkbildningen är att verksamheten bidrar till en demokratisk utveckling av samhället.

Riksdagens mål för folkbildningspolitiken är att *Folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället.*

Regeringen har fastställt fyra syften med statens bidrag till folkbildningen. Dessa är att:

- stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin
- bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen
- bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället
- bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Folkbildningsrådet redovisar varje år till regeringen hur statens syften med stödet till folkbildningen har uppnåtts. Folkbildningsrådets samlade bedömning 2023 kommer enligt regeringens riktlinjer att lämnas i en särskild rapport senast den 22 mars 2024.

Utvecklingsbehov 2025–2027

Nedan redovisar Folkbildningsrådet inom vilka områden som folkhögskolor och studieförbund är beredda att ta ett större ansvar och ta sig an nya uppgifter, samt vilka resurser som krävs för detta. Folkbildningen är i ständig utveckling för att vara relevant och ge värde till enskilda och samhället.

Folkhögskolan

Folkhögskolan är en viktig del av Sveriges utbildningssystem och ingår i den svenska infrastrukturen för kompetensförsörjning och livslångt lärande.

Folkhögskolan som utbildningsform ger många, inte minst de som står långt från arbete och studier, ökad möjlighet att etablera sig i samhället.

Folkhögskolan kan med ökade resurser spela en större roll för landets kompetensförsörjning och därmed bidra till en bättre matchning på arbetsmarknaden. Folkhögskolan kan ge fler möjlighet att fullfölja en gymnasieutbildning och har kapacitet att genomföra och utveckla relevanta yrkesutbildningar.

Folkhögskolan har samhällsekonomisk betydelse

Den svenska folkhögskolan är en unik utbildningsform. Folkhögskolan riktar sig till vuxna och kombinerar begreppen bildning och utbildning.

Folkhögskolan kan fungera som bildningscenter, utbildningsanordnare, kulturarena, demokratisk möjliggörare och som en del av civilsamhället.

Folkbildningen har stor betydelse för demokrati, arbetsmarknad, mångfald och social sammanhållning. Det är framför allt den idémässiga grunden, pedagogiken och självständigheten som ger folkhögskolorna en särställning i förhållande till andra utbildningsanordnare.

I rapporten *Samhällsekonomisk effektutvärdering av folkhögskolan*

konstateras att folkhögskolor spelar en viktig roll i samhället.

Folkhögskolor kan enligt rapporten vara avgörande i stödet för grupper och

enskilda individer som behöver en alternativ utbildningsform för att etablera sig hållbart i samhället och på arbetsmarknaden.¹

Enligt studien är folkhögskolan bra på att rusta individer så att de ska kunna klara att leva ett självständigt liv och försörja sig själva genom arbete. Det kan dels ske genom yrkesinriktade utbildningar, där det finns en tydlig och direkt koppling till arbetsmarknaden, dels genom att deltagaren via studier på folkhögskola skaffar sig behörighet att studera vidare, vilket i framtiden ökar individens möjligheter till arbete och egenförsörjning. Detta sammantaget minskar risken för utanförskap i samhället.

Folkhögskolans kompensatoriska roller

Att komma till rätta med de problem som regeringen har identifierat i det ordinarie skolväsendet tar tid.

I dag finns det omkring 140 000 unga i Sverige i åldrarna 16–29 år som varken arbetar eller studerar. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) rapporterar att folkhögskolan spelar en viktig roll för att unga som varken arbetar eller studerar ska få möjlighet att fullfölja gymnasiestudier, och att detta särskilt gäller för unga med funktionsnedsättningar.² Rapporten från Statistikmyndigheten SCB visar även de att folkhögskolan är en viktig utbildningsform för grupper med behov av särskilt stöd.^{3,4}

Folkhögskolan har en tydlig kompensatorisk roll som i dag är underutnyttjad. Till folkhögskolan söker sig många som inte har fått sitt utbildningsbehov tillgodosett inom det ordinarie skolväsendet.

Folkhögskolan kan och vill spela en större roll för att fler ska få en chans att fullfölja sin gymnasieutbildning.

Stora kullar och många avhopp i gymnasieskolan

Enligt Skolverkets rapport *Uppföljning av gymnasieskolan 2023* fortsätter elevkullarna i gymnasieskolan att öka.

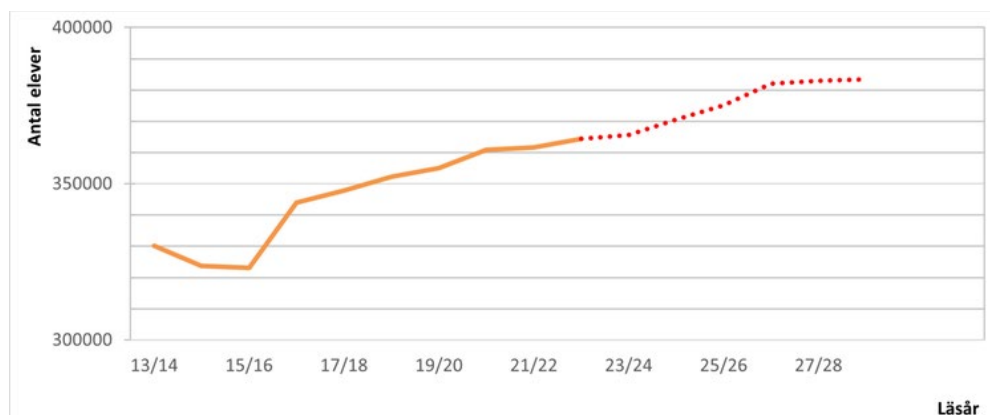
¹ Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO), *Samhällsekonomisk effektutvärdering av folkhögskolan* (2022).

² Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, *Fokus 23 – Olika villkor för etablering. Lokala förutsättningar och stöd till unga som varken arbetar eller studerar* (2023).

³ Statistikmyndigheten SCB, *Social bakgrund hos nybörjare på allmän kurs – folkhögskola* (2023).

⁴ Statistikbyrån SCB, *Uppföljning av allmän kurs på folkhögskolan* (2023).

Antal elever i gymnasieskolan läsåren 2013/14–2022/23 samt prognos för läsåren 2023/24–2028/29⁵

Storleken på elevkullarna i gymnasieskolan väntas stadigt öka under de kommande åren.

Diagram: Skolverket.se

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) konstaterar att cirka 98 procent av alla ungdomar i Sverige påbörjar en utbildning inom gymnasieskolan. Cirka 15 procent av en årskull är inte behöriga till ett nationellt program och i många kommuner är introduktionsprogrammet det gymnasieprogram som samlar flest elever.⁶

Var fjärde gymnasieelev hoppar av gymnasiet eller lämnar det med ofullständiga betyg, det handlar om tiotusentals ungdomar årligen. En tredjedel av dem saknar slutbetyg efter tre år. En del slutför skolan under ett fjärde år.

SKR poängterar att unga som lämnar gymnasieskolan utan examen har sämre möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden, och med det följer en förhöjd risk för utanförskap i form av till exempel lägre inkomst och sämre hälsa. Det innebär försämrad livskvalitet för den enskilde och kostnader för samhället.

Satsningar på gymnasieelever med särskilda behov

Regeringen har nyligen fattat beslut om att utreda resursfördelningen till skolan och har uttalat sin ambition att införa en nationell skolpengsnorm. I dag finns stora skillnader i hur mycket medel olika kommuner satsar på skolan, vilket regeringen bedömer har skapat alltför olika förutsättningar

⁵ Skolverket, *Uppföljning av gymnasieskolan* (2023).

⁶ Information från www.skr.se.

för elevernas utbildning. Regeringen har särskilt lyft fram behov av mer resurser till elever i behov av särskilt stöd på grund av en funktionsnedsättning.

Skolverket konstaterar att samtliga internationella studier under senare år visar att det finns stora problem med likvärdigheten i den svenska skolan. Elevers socioekonomiska bakgrund får allt större betydelse och det ordinarie skolväsendet förmår inte att kompensera för detta. Skolverket har nyligen gjort bedömningen att alltför många elever inte får det särskilda stöd som de behöver för att klara skolan och nå utbildningens mål.

I slutet av december 2023 presenterade regeringen utredningen *Mer obligatorisk undervisningstid för elever som behöver det*. Regeringen lyfter fram att man vill skapa bättre förutsättningar för elever att nå behörighet till gymnasieskolans nationella program.⁷

Folkhögskolan kan bidra till STEM-satsningar

I sin budgetproposition för 2024 föreslog regeringen flera satsningar på utbildning och forskning i syfte att stärka Sverige som ingenjörsländ. Regeringen betonar att intresset för matematikämnet behöver stärkas från unga år i skolan och elevers intresse för teknik och naturvetenskap främjas. I slutet av 2024 kommer regeringen att presentera en STEM-strategi som spänner över hela utbildningssystemet från förskola till forskarutbildning. Folkhögskolan borde vara en självklar aktör för att fler ska intressera sig för och nå kunskaper i naturvetenskap, teknik och matematik. Redan i dag finns flertalet naturvetenskapligt inriktade kurser på folkhögskola, inriktningar som kan stimuleras och utvecklas ytterligare.

Förutom begreppet STEM så lyfts ofta det bredare begreppet STEAM upp, och som då betonar vikten av att även inkludera Arts, det vill säga kreativa ämnen som bild, drama och musik. Behovet av tvärvetenskaplig undervisning för att stärka elevers begreppsförmåga och öka deras intresse för naturvetenskapliga ämnen och matematik har lyfts fram av många respondenter till regeringens STEM-strategi.

Folkhögskolan, med dess olika kulturutbildningar, har en unik möjlighet att addera innehåll till en sådan breddad STEAM-strategi.

⁷ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2023/12/dir.-2023174>

Folkhögskolans pedagogik fungerar

Folkhögskolan skapar kurser som möter samhällets och individens behov. Folkhögskolan ger deltagare som inte fått sitt utbildningsbehov tillgodosett inom det ordinarie skolväsendet en andra och annan chans att fullfölja en utbildning.

Statistik från SCB visar att andelen personer som går vidare från folkhögskolans allmänna kurs till högre studier ökar. Hälften av alla deltagare har påbörjat eftergymnasiala studier inom ett år efter att de fått grundläggande behörighet på folkhögskola. År 2014 var motsvarande siffra 40 procent. Andelen deltagare som går vidare till högre studier ökar ytterligare när man tittar på sysselsättningen efter två och tre år. Enligt uppgifter från Universitets- och högskolerådet (UHR) antogs höstterminen 2023 hela 62 procent av de tidigare folkhögskoledeltagare som sökte till högskolan. Det är en ökning från höstterminen 2022 då det var 58 procent.⁸

Folkhögskolan kännetecknas av:

- ett demokratiskt arbetssätt där deltagarna har stora möjligheter till inflytande över hur den utbildning de deltar i utformas
- en pedagogik som möter hela individen där den befinner sig med sina erfarenheter och med individens egna mål som riktmärke
- lärande i grupp där olikheter är ett verktyg för lärande, betoningen på gruppens gemensamma utveckling och det talade ordet
- mindre och mer sammanhållna studiegrupper med gemensamma kursstarter och sammanhållna kursdagar.
- en strävan efter en hög lärartäthet
- ett tvärvetenskapligt synsätt och ett ämnesövergripande helhetstänkande, med en blandning av teori och praktik
- små enheter vilka skapar en närhet som synliggör varje individ, vilket i sin tur leder till en tryggare skolmiljö
- sociala och kulturella aktiviteter utöver den organiserade undervisningen.

⁸ Uppgift från UHR.

Utbildning på folkhögskola kostar mer

Folkhögskolan ger många en andra och en annan chans. Nästan hälften av deltagarna i allmän kurs är födda utomlands. Andelen deltagare med funktionsnedsättning är fortsatt hög, särskilt inom folkhögskolans allmänna kurs. Framför allt är det deltagare med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som har blivit fler. Dessa grupper har behov av särskilt stöd vilket kräver ett högre anslag.

I rapporten *Ett långvarigt utanförskap. Olika utmaningar för unga som varken arbetar eller studerar* visar MUCF att var tionde ung person någon gång hamnar i ett långvarigt utanförskap. Unga som hoppar av gymnasiet, lever med psykisk ohälsa, sjukdom eller har en funktionsnedsättning löper störst risk att aldrig få ett arbete eller kunna studera.⁹

Folkhögskolan når, både i allmän kurs och i arbetsmarknadsuppdraget studiemotiverande folkhögskolekurs, många som står långt från samhället. Folkhögskolan är därmed en viktig aktör och skyddsfaktor för unga som varken arbetar eller studerar. För de som hamnat i utanförskap kan folkhögskolan vara en vändpunkt, en väg vidare. För unga som är studieovana eller som tidigare inte fått rätt förutsättningar att tillgodogöra sig studier är folkhögskolans individanpassade bemötande och pedagogik många gånger avgörande.

Statistikmyndigheten SCB:s rapport *Grundläggande behörighet efter folkhögskolans allmänna kurs* visar att folkhögskolan för många innebär en ny chans efter ett långt utanförskap. I rapporten görs tydligt att folkhögskolan har särskilt stor betydelse för deltagare med funktionsnedsättning.¹⁰ I rapporten *Folkhögskolans deltagare med intellektuell funktionsnedsättning* konstaterar Folkbildningsrådet att folkhögskolan på många sätt är en välfungerande utbildningsform för deltagare med intellektuell funktionsnedsättning, genom sitt varierade utbud av kurser och studieplatser med olika inriktning och på olika nivåer.¹¹

Folkhögskolor kan söka Särskilt utbildningsstöd hos Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). SPSM lyfter i sin budgetprognos för 2024 att det saknas medel och föreslår att anslaget bör höjas. De framför att ansökta medel under flera år har överstigit anslagets storlek. SPSM konstaterar att

⁹ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, *Ett långvarigt utanförskap. Olika utmaningar för unga som varken arbetar eller studerar* (2020).

¹⁰ Statistikmyndigheten SCB, *Grundläggande behörighet efter folkhögskolans allmänna kurs* (2022).

¹¹ Folkbildningsrådet, *Folkhögskolans deltagare med intellektuell funktionsnedsättning* (2023).

folkhögskolornas åtagande för målgruppen är mycket stort. Folkbildningsrådets och SPSM:s statistik visar att drygt en tredjedel av deltagarna på folkhögskolornas allmänna kurser har en funktionsnedsättning. Många av dessa deltagare har dessutom flera funktionsnedsättningar och är i stort behov av stöd.

Vidare har Myndigheten för delaktighet (MFD) i myndighetsdialogen inom det funktionshinderspolitiska strategiuppdraget lyft fram att folkhögskolorna erbjuder alternativa vägar att rusta vissa grupper med grundläggande gymnasiekompetens. Personer med funktionsnedsättning är överrepresenterade bland unga som varken arbetar eller studerar och studier visar att folkhögskolan uppnår goda resultat i fråga om behörighet och motivation till vidare studier. Myndigheten påtalar också att folkhögskolor säkerställer en möjlighet till livslångt lärande för personer som gått igenom anpassad skola; att folkhögskolekurser fyller ett behov av att lägga grunden till att människor i olika åldrar och situationer ska kunna leva ett självständigt liv, delta i den digitala utvecklingen eller få andra grundläggande kompetenser som samhällsinvånare behöver i dag. Detta är angeläget även mot bakgrund av en minskad tillgång till långsiktiga habiliterings- och rehabiliteringsinsatser inom vården.

Folkhögskolans pedagogik med mindre grupper, hög lärartäthet, ofta med tillgång till internat och med en i övrigt genomtänkt pedagogisk miljö är resurskrävande. Flera folkhögskolor har redan varit tvungna att lägga ner utbildningar, framför allt för deltagare med stora behov av särskilt stöd på grund av de extra kostnader de utbildningarna medför.

Ersättningen per årsstudieplats behöver öka

Folkbildningsrådet har i flera år argumenterat för att folkhögskolorna behöver ett utökat statsbidrag för att fortsättningsvis kunna fullgöra sitt utbildningsuppdrag med hög kvalitet. I tidigare budgetunderlag framgår att när inte erforderliga resurser tillförs folkbildningsanslaget kommer Folkbildningsrådet att behöva överväga att skriva ner prognosen för antalet årsplatser på folkhögskola. Den potentiella minskningen av folkhögskolans totala deltagarkapacitet från år 2024 angavs till cirka 2 000 platser.

I och med att regeringen tillförde 100 miljoner kronor i sin budgetproposition för 2024 i stället för de 440 miljoner kronor som Folkbildningsrådet äskade har styrelsen i december 2023 beslutat att som ett första steg sänka folkhögskolornas sammanlagda beting från 33 000 till 32 000 årsplatser. Konsekvensen av beslutet är att vi sänker vårt äskande från 440 miljoner kronor år 2024 till 289 miljoner kronor år 2025.

År 2023 var ersättning per årsplats 71 948 kronor beräknat på 33 000 årsplatser och år 2024 blir den 76 461 kronor beräknat på 32 000 årsplatser. Ökningen beror dels på ökat anslag med 100 miljoner kronor, dels på att anslaget fördelas på färre årsplatser.

Folkbildningsrådet sammanställer årligen en rapport om folkhögskolans samlade ekonomi. Den senaste rapporten visar att kostnaden för en årsstudieplats på folkhögskola är cirka 107 300 kronor. Verksamhet på folkhögskola samfinansieras av staten och regionerna. Regionernas totala bidrag år 2022 var cirka 21 800 kr per årsplats vilket inkluderar huvudmannabidrag, mobilitetsersättning vid studier i annan region samt inomregionalt bidrag.¹² För att täcka kostnaderna för utbildning på folkhögskola skulle statsbidraget behöva öka till cirka 85 500 kr år 2025 före indexuppräknning vilket motsvarar 289 miljoner kronor i ökat anslag.

Folkbildningsrådets styrelse utesluter inte att antalet årsplatser kan komma att behöva skrivas ned ytterligare. Om 31 000 årsplatser fördelas är behovet ändå ett ökat anslag på drygt 197 miljoner kronor och om antalet platser sänks till 30 000 behövs ändå 112 miljoner kronor för att komma upp i den nivå som Folkbildningsrådet bedömer vara en rimlig ersättning.

Folkhögskolans statsbidrag per deltagare

Av riksprislistan för olika gymnasieprogram framgår att folkhögskolans statsbidrag per deltagare är lägre än ersättningen till de ordinarie gymnasieprogram som får minst anslag. Sammansättningen av deltagare på folkhögskolans allmänna kurs kan till stora delar jämföras med de som studerar på gymnasieskolans introduktionsprogram, vilka har en betydligt högre ersättning än de ordinarie. Eleverna där har inte tillräckliga betyg för att komma in på ett ordinarie gymnasieprogram och behöver därför, liksom många av folkhögskolans deltagare, extra stöd. Dessutom kan man för elever på gymnasiet med omfattande behov av särskilt stöd söka extra ersättning hos hemkommunen, något som inte är möjligt för folkhögskolan. En uppräknning av anslaget till folkhögskolan är därför nödvändigt.

En plats på komvux kostade cirka 95 000 kronor år 2022.¹³ Dock är det viktigt beakta att det finns stora skillnader i målgrupper för komvux (där de studerande ofta läser specifika ämnen eller till specifika yrken) respektive folkhögskola (där många av deltagarna har behov av särskilt stöd för att klara sina studier).

¹² Folkbildningsrådet, *Folkhögskolornas ekonomi 2022* (2023).

¹³ Statistik från Skolverket. Avser heltidsstuderande.

En rimligare ersättning för utbildning på folkhögskola skulle medföra att de, ofta sköra, deltagare som söker sig till folkhögskolan skulle kunna erbjudas bättre förutsättningar att lyckas med sina studier. Med utökat stöd i form av ökad lärartäthet, fler specialpedagoger samt ytterligare satsning på kuratorer och studie- och yrkesvägledare ges folkhögskolan ökad möjlighet att möta de som står långt från arbete och studier.

Fler årsplatser vid folkhögskola ger fler i arbete

Sedan hösten 2022 har antalet årsplatser i folkhögskola minskat med 5 000, från 37 000 till 32 000. Av dessa är 4 000 resultatet av regeringens neddragningar i budgetpropositionen för 2023 och 1 000 är en konsekvens av Folkbildningsrådets beslut att minska antalet årsplatser år 2024 i syftet att nå en högre ersättning per årsplats.

Yrkesinriktad utbildning på folkhögskola ger goda resultat

Folkbildningsrådet noterar att regeringen vill att fler vuxna ska kunna utbilda sig till det arbetsmarknaden efterfrågar. År 2024 tillförs 905 miljoner kronor till fler utbildningsplatser i yrkesvux och 236 miljoner kronor i yrkeshögskoleutbildningar, medan statsbidraget till folkhögskolan ökar med 100 miljoner kronor.

Folkhögskolan har lyckats anpassa sitt utbildningsutbud utifrån samhällets förändringar och arbetsmarknadens krav. Därmed har folkhögskolan levererat sitt grunduppdrag samt de utökade platser, företrädesvis yrkesinriktade utbildningar, som regeringen tillförde folkhögskolan 2020–2022. Hela 95 procent av dem som påbörjar en yrkesutbildning på folkhögskolan fullföljer den.

Samtidigt noterar Folkbildningsrådet att 25 procent av de studerande på yrkeshögskolan hoppar av sin utbildning. Andelen avhopp från yrkesvux är 14 procent. Examensgraden på yrkeshögskolan har minskat och är nu 67 procent. Av det statsbidrag som ges till yrkesvux är det nästan en tredjedel som aldrig används.¹⁴

Ökande arbetslöshet – folkhögskolor kan snabbt ställa om

Aktuella uppgifter från SCB visar att sysselsättningen minskar medan arbetslösheten ökar. Sverige befinner sig i en lågkonjunktur och kämpar

¹⁴ Statistikmyndigheten SCB (2023). <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/utbildning-och-forskning/eftergymnasial-yrkesutbildning/yrkeshogskolan/pong/statistiknyhet/examinerade-fran-yrkeshogskolan-2022/>

samtidigt med en hög inflation. Regeringen spår att arbetslösheten kommer att öka ännu mer nästa år, det handlar om närmare 40 000 nya arbetslösa.

Arbetsmarknadsministern har uttalat att med den ökande arbetslösheten ökar också rekryteringsbasen för gängen. Att ha ett jobb att gå till är, precis som en avklarad skolgång, ett viktigt vaccin mot utanförskap, sociala problem och i förlängningen kriminalitet. Folkbildningsrådet beklagar att regeringen inte ser folkbildningen som en tydlig kraft att räkna med för att komma till rätta med den höga arbetslösheten.

En av folkhögskolornas styrkor är den omvittrade förmågan till snabb omställning utifrån aktuella, lokala behov. Folkhögskolorna kan ha en stor flexibilitet vad gäller studiestart och är inte styrd av termin eller läsår på samma sätt som yrkeshögskolan och högskolan. Folkbildningsrådet bedömer att folkhögskolan skulle kunna spela en större roll i landets kompetensförsörjning.

Folkhögskolan kan bidra med yrkesutbildningar inom den expansion av yrkeshögskolan som föreslås. Med fokus på helhetssyn kring lärande, bildning och socialpedagogiskt arbete kan folkhögskolan möta bredare grupper av deltagare än annan yrkesutbildning kan göra. Folkhögskolan har en lugn och inkluderande studiemiljö och erbjuder en unik möjlighet att utvecklas tillsammans med andra.

Kompetensförsörjning och regionala behov

Folkbildningsrådet ingår i den myndighetssamverkan för kompetensförsörjning och livslångt lärande som sju myndigheter har i regeringsuppdrag att samverka kring. Det är tydligt att myndigheterna ser folkhögskolan som utbildningsform som en viktig resurs i detta arbete.

Även i Sveriges 21 regioner finns önskemål om och förväntningar på att folkhögskolan ska bidra till kompetensförsörjningen efter regionala behov. SKR har uttryckt sin frustration kring att regeringen har tagit bort 4 000 årsplatser från och med år 2023 och inte återför några av dem 2024. Behovet är stort, inte minst inom vården.

Svenskt Näringsliv har beräknat kostnaden för varje person som inte kan etablera sig på arbetsmarknaden. Enligt deras definition är en fjärdedel av individerna i åldern 20–64 inte självförsörjande, och det statsfinansiella intäktsbortfallet uppgår till i storleksordningen 270 miljarder per år som en följd av detta. Rapporten visar också att utanförskapet till stor del är etniskt betingat. I dag spelar folkhögskolan en viktig roll för integration i praktiken

och skolorna är beredda att medverka till att fler personer ska kunna försörja sig själva.¹⁵

De platser som under åren 2020–2022 tillfördes folkhögskolan finansierades fullt ut av staten med 100 000 kronor per årsplats vilket är mindre än de cirka 107 300 kronor som rapporten *Folkhögskolans ekonomi 2022* visar att en årsstudieplats på folkhögskola kostar.¹⁶

Tillkommande platser behöver vara fullfinansierade av staten eftersom regionerna under senare år inte har haft möjlighet att öka regionbidragen i takt med den tidigare utökningen av platser i folkhögskola. Ett förhållande som Folkbildningsrådet uppfattat gäller även framöver. Det är nödvändigt med en tydlig dialog mellan regeringen och regionerna gällande framtida förväntningar på regionernas medfinansiering.

Folkhögskolans samhällsekonomiska betydelse

Folkhögskolan har en viktig samhällsekonomisk betydelse genom att

- erbjuda utbildning för deltagare med behov av att ta igen det som andra utbildningsformer inte har lyckats ge dem
- ge nya chanser att etablera sig i samhället och på arbetsmarknaden i en tid av hög arbetslöshet
- skapa möjligheter för det ökande antalet unga som inte arbetar eller studerar att fullfölja en gymnasieutbildning
- särskilt rikta sig till personer med funktionsnedsättning
- få fler i arbete genom att erbjuda yrkesinriktade utbildningar, där ett kännetecken är låga avhoppstal jämfört med andra yrkesutbildningar.

Folkbildningsrådets förslag

Folkbildningsrådet anser att regeringens inriktningsbeslut – att alla elever i hela landet har rätt till en mer likvärdig utbildning av god kvalitet – borde få konsekvenser för dimensioneringen av platser och ersättningen till folkhögskolan.

¹⁵ Svenskt Näringsliv, *Reformer för fler i arbete* (2023).

¹⁶ Folkbildningsrådet, *Folkhögskolans ekonomi 2022* (2023).

Folkhögskolan bidrar till landets kompetensförsörjning genom att utjämna utbildningsklyftor och höja utbildningsnivån i samhället. Folkhögskolorna har historiskt sett visat stor omställningsförmåga att med utbildningar möta samhällets aktuella utmaningar. Målgrupp och arbetssätt kräver goda resurser.

Folkbildningsrådet bedömer därför att ersättningen per årsstudieplats behöver öka. Folkbildningsrådet bedömer att nivån på statsbidraget till en årsstudieplats vid folkhögskola måste höjas och äskar totat 289 miljoner kronor för detta ändamål.

Fler årsstudieplatser bör tillföras folkhögskolan. Söktrycket till folkhögskola är fortsatt högt. Då antalet årsstudieplatser på folkhögskola har minskat år 2023 och 2024 har folkhögskolan begränsade möjligheter att svara upp mot uttalade lokala och regionala kompetensbehov. Folkbildningsrådet bedömer att det finns behov att tillföra medel till 3 000 nya årsstudieplatser på folkhögskola till en kostnad om totalt 322 miljoner kronor.

Särskilda insatser: yrkesutbildning på folkhögskola

Arbetsförmedlingen har nyligen skrivit upp sin prognos för arbetsmarknaden kommande år. Antalet arbetslösa ökar, särskilt de långtidsarbetslösa blir fler. Vid slutet av 2025 bedöms antalet långtidsarbetslösa ha ökat till omkring 150 000 personer, en nivå som bedöms kvarstå till slutet av 2027.¹⁷

De som står långt från arbetsmarknaden, främst personer utan gymnasieutbildning, utrikes födda utanför Europa och personer med funktionsnedsättning riskerar att hamna i ett långvarigt utanförskap. För att stärka dessa personers möjligheter att få ett arbete är relevant utbildning av största vikt. Sveriges folkhögskolor är beredda att spela en ännu större roll i arbetsmarknadspolitiken. Folkhögskolan kan med sin friare pedagogik och flexibilitet i kursutformning snabbt anpassa yrkesutbildningarna till såväl deltagarnas förutsättningar som arbetsmarknadens efterfrågan.

Enligt Folkbildningsrådets statistik ökade antalet deltagare i folkhögskolans yrkesinriktade kurser från cirka 6 500 år 2019 till 8 090 år 2021, tack vare särskilda medel som då tillsattes. Efter att medlen togs bort har deltagarantalet minskat igen, till 7 490 deltagare för 2023. Siffrorna visar på folkhögskolans förmåga att effektivt ställa om och erbjuda yrkesinriktade

¹⁷ Arbetsförmedlingen, *Prognos för utbetalningar 2024–2027* (2024-02-05 s. 13).

utbildningar, och att satsningar som dessa snabbt ger resultat för både individ och samhälle.

Ett exempel på att folkhögskolan är snabb på att fånga upp nya behov av utbildning ges i rapporten *Fler vägar in i spelbranschen* från Dataspelsbranschen. I rapporten lyfts folkhögskolor fram som viktiga för att trygga tillgången på arbetskraft i dataspelsbranschen. Exempel på utbildningar är kurser i speldesign och spelutveckling. Dataspelbranschen lyfter fram folkbildningen och dess insatser för utveckling, integration och livslångt lärande.¹⁸

Omställningsstudiestödet (OSS), som är framförhandlat av arbetsmarknadens parter, öppnar upp möjligheter för nya grupper att studera. En majoritet av folkhögskolornas kurser är godkända för studiemedel. Folkhögskolorna skulle därför kunna spela en tydligare roll för de som mitt i livet har behov av att bredda sin kompetens och stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Regeringen har tidigare lyft fram en förväntan på att folkhögskolan ska kunna möta omställningsstuderande¹⁹ och folkhögskolorna kommer därför att behöva analysera hur utbildningsutbudet kan möta eventuella nya eller förändrade utbildningsbehov för yrkesverksamma i behov av omställning.

I dagsläget är det få av de som studerar på folkhögskola som är berättigade till OSS eftersom stödet riktar sig till dem som redan är etablerade på arbetsmarknaden och förutsätter att en har arbetet heltid i minst åtta av de senaste fjorton åren. Som tidigare redovisats är folkhögskolornas roll till stor del kompensatorisk och många av deltagarna har behov av grundläggande utbildning för att stärka sina möjligheter till vidare studier eller arbete. Folkhögskolan är dock beredd att bredda och utveckla utbildningar för fler målgrupper. Folkhögskolorna är också intresserade av att genomföra gymnasiala yrkeskurser i enlighet med förslag i betänkande av Yrkesvuxutredningen.²⁰

¹⁸ Dataspelsbranschen, *Fler vägar in i spelbranschen* (2024).

¹⁹ Proposition 2021/22:176. *Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden*.

²⁰ (SOU 2024:16). *Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna*.

Folkbildningsrådets förslag

Folkhögskolan har erfarenhet och kompetens att bedriva såväl gymnasiala som eftergymnasiala yrkesutbildningar med gott resultat. Folkbildningsrådets bedömning är att folkhögskolorna skulle kunna ta ett större ansvar för att personer som står långt ifrån arbetsmarknaden ges bättre förutsättningar till vidare studier eller anställning.

Särskilda insatser: folkhögskolans arbetsmarknadsuppdrag

Studiemotiverande folkhögskolekurs

Studiemotiverande folkhögskolekurs (SMF) är en arbetsmarknadspolitisk insats. Målgruppen är arbetssökande från 16 års ålder som är inskrivna på Arbetsförmedlingen. Deltagarna som Arbetsförmedlingen anvisar till insatsen saknar gymnasieexamen eller grundläggande behörighet till högskoleutbildning. Syftet är att motivera deltagarna att påbörja eller återuppta reguljära studier inom vuxenutbildningen eller komvux som anpassad utbildning, alternativt motsvarande inom folkhögskolan. Studiemotiverande folkhögskolekurs har funnits sedan 2010 och över 49 500 personer har hittills deltagit.

Verksamheten visar mycket goda resultat. Drygt hälften av de som gått en studiemotiverande folkhögskolekurs läser vidare inom folkhögskola, sfi, komvux som anpassad utbildning eller komvux, och med en omfattning på minst 50 procent.²¹

Folkbildningsrådet har sedan insatsen startade genomfört fyra deltagarundersökningar vilka visar att sju av tio deltagare motiverats till fortsatta studier. Drygt hälften av deltagarna uppger att de fått ökat självförtroende. Nio av tio deltagare uppger att de kan rekommendera andra att delta i en studiemotiverande folkhögskolekurs.

MUCF rapporterar att folkhögskolan spelar en viktig roll för gruppen unga som varken arbetar eller studerar. De poängterar att det är viktigt att Arbetsförmedlingen fortsatt anvisar deltagare till studiemotiverande

²¹ Folkbildningsrådet, *Folkhögskolornas kurser i samarbete med Arbetsförmedlingen* (2022).

folkhögskolekurs, och att volymerna av arbetssökande som går vidare till studier därmed troligen kommer att öka.²²

MUCF framhåller vidare att SMF fyller sitt syfte genom att öka antalet övergångar till andra utbildningsformer. Insatsen leder även till ökad jämlikhet genom att ge exempelvis nyanlända och personer med funktionsnedsättning ökade studiemöjligheter.

Av den överenskommelse som tecknats mellan Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet framgår att antalet utbildningsplatser som kan nyttjas under ett år är flexibelt och styrs av de behov som Arbetsförmedlingen ser. Folkhögskolan och Arbetsförmedlingen har ett gemensamt ansvar för att platserna nyttjas optimalt samt att målsättningen med insatsen uppnås.

Etableringskurs på folkhögskola

Etableringskurs på folkhögskola har funnits sedan 2014 och omfattar studier på heltid i sex månader och vänder sig till nyanlända inom ramen för etableringsprogrammet. Kursen innehåller studier i det svenska språket samt förberedande och orienterande insatser. Etableringskursen regleras i Arbetsförmedlingens regeringsbrev samt i avtal mellan Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet.

Etableringskurs är en sammanhållen utbildning, anpassad efter individens behov, och målet är att öka deltagarnas möjligheter till etablering på arbetsmarknaden. Efter genomförd kurs kan deltagarna gå vidare till svenska för invandrare, sfi, och därefter till allmän eller yrkesinriktad kurs på folkhögskola. Detta skapar ökade möjligheter att komma i arbete och uppnå egen försörjning. Därmed ökar också möjligheten för individen att integreras i samhället.

Etableringskurs kan ta en större roll. En stor del av de arbetssökande som är inskrivna hos Arbetsförmedlingen erbjuds deltagande i det arbetsmarknadspolitiska programmet Jobb- och utvecklingsgarantin (JOB). För många av dem som skrivs in i JOB efter att ha genomgått etableringsprogrammet, kvarstår behovet av både studier i svenska språket och förberedande insatser innan de är redo att påbörja en yrkesutbildning eller har förutsättningar att matchas mot arbete eller reguljär utbildning. Om Arbetsförmedlingen kan anvisa dessa personer till etableringskurs på

²² Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, *Fokus 23 – Olika villkor för etablering. Lokala förutsättningar och stöd till unga som varken arbetar eller studerar* (2023).

folkhögskola, kommer dessa individer sannolikt erhålla en starkare grund för vidare studier eller en anställning över tid.

Folkbildningsrådets förslag

De studiemotiverande kurserna är framgångsrika.

Folkbildningsrådet anser att resursen är underutnyttjad och att många av dem som varken har gymnasieexamen eller grundläggande behörighet till högskoleutbildning i många fall skulle gynnas av att delta i Studiemotiverande folkhögskolekurs i stället för att hänvisas till tjänsten Rusta & Matcha.

Folkbildningsrådets bedömning är att folkhögskolan skulle kunna ta emot betydligt fler deltagare i Studiemotiverande folkhögskolekurs.

Genom Etableringskursen medverkar folkhögskolan till att underlätta och påskynda vägen till arbete eller högre studier samt att skapa förutsättningar för personer att försörja sig själva.

Folkbildningsrådets bedömning är att folkhögskolan skulle kunna vara vägen vidare för betydligt fler utrikes födda som står långt ifrån arbete eller studier. För att möjliggöra detta krävs regelförändringar i förordningen (2000:634) om förberedande insatser inom arbetsmarknadspolitiska program.

Verksamhet för asylsökande, vissa nyanlända och flyktingar från Ukraina

Folkbildningsrådet har haft regeringens uppdrag att lämna statsbidrag till folkhögskolor och studieförbund för särskilda folkbildningsinsatser för asylsökande och vissa nyanlända. Den tillgängliga budgeten har minskat kraftigt, från 106 miljoner kronor 2022 till 29 miljoner 2023. Inget anslag har anvisats 2024.

Folkbildningsrådets uppföljning av verksamheten visar att deltagarna snabbt kommer i gång med att lära sig svenska, deras språkutveckling är tydlig och de kommer i gång med sin etablering i samhället redan som

asylsökande. Detta har även belagts i Statskontorets utvärdering av verksamheten liksom i oberoende forskningsrapporter.^{23,24}

Hög och ny efterfrågan på kurserna

Enligt Migrationsverkets prognoser kommer antalet asylsökande som befinner sig i landet att öka kraftigt när masskyddsdirektivet slutgiltigt löper ut och inte längre kan förnyas i början av 2025.^{25,26} Vidare rekommenderar utredningen om *Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd* att folkbildningen ges ett uppdrag att förbereda personer inför de föreslagna testerna, vilket kan väntas leda till en fortsatt efterfrågan på kurserna.²⁷

Utredningen föreslår att delprovet i det svenska språket ska pröva hörförståelse på en nivå som motsvarar A2 enligt den gemensamma europeiska referensramen för språk: lärande, undervisning och bedömning (GERS). Studieplanen för *Vardagssvenska* innehåller kunskapsmål som är mycket snarlika beskrivningarna av nivå A2 i GERS. Utredningen föreslår vidare att tyngdpunkten i delprovet om det svenska samhället ska vara att testa sådana grundläggande kunskaper som behövs för att kunna vara en del av det svenska samhället. Delprovet grundas i utredningens förslag på anpassade delar av materialet *Om Sverige* från webbplatsen Informationsverige.se. *Svenska från dag* ett täcker en liknande tematik och undervisningsmaterial från Informationsverige.se används frekvent.

Studieförbund och folkhögskolor har gjort skillnad

Verksamheten för asylsökande, vissa nyanlända invandrare och flyktingar från Ukraina har under perioden 2015–2023 nått ett stort antal deltagare. Från 2024 kommer ett stort antal personer stå utan praktiska möjligheter till integration, svensk kunskaper och ingångar till svenskt samhälle och arbetsmarknad.

²³ Statskontoret, *Utvärdering av folkbildningsinsatser för asylsökande och utrikes födda kvinnor* (2020).

²⁴ Andreas Fejes och Magnus Dahlstedt, *Utbildning i migrationens tid: viljor, organisering och villkor för inkludering* (2021); se också *Så uppstår tillhörighet i det nya landet – stort forskningsprojekt på gång*, Dagens Nyheter 2022-12-06.

²⁵ <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Pressrum/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2023/2023-04-25-Ukrainare-kan-bli-kvar-lange-i-Sverige-enligt-ny-prognos.html>

²⁶ <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Pressrum/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2023/2023-10-23-Farre-asylsokande-vantas-till-Sverige.html>

²⁷ SOU 2023:25. *Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd*.

Det är angeläget att säkerställa en fortsatt infrastruktur för den här typen av verksamhet, för att kunna möta behov relaterade till en utdragen konflikt i Ukraina, ökade krav på svenskkunskaper för permanent uppehållstillstånd samt den risk för flyktingströmmar som består i en säkerhetspolitiskt alltmer instabil omvärld.

Studieförbund och folkhögskolor är kostnadseffektiva alternativ

Asylsökande har inte rätt att gå komvux i svenska för invandrare (sfi). Ukrainare registrerade under masskyddsdirektivet har däremot rätt till sfi, men saknar ofta praktiska möjligheter att delta. En orsak till detta är att Migrationsverket inte ger ersättning för resor till och från sfi, vilket de däremot gör när det gäller *Svenska från dag ett*.²⁸

Det är oklart om kommunerna klarar av att organisera sfi-platser i den omfattning som krävs för att ukrainare som deltagit i *Svenska från dag ett* ska kunna gå över till sfi. Medan folkbildningen finns utspridd över hela landet och har byggt upp en kapacitet för den här typen av verksamhet i närheten av mottagningscentra och där behovet finns, är det inte självklart att det går att kostnadseffektivt bygga upp sfi-verksamhet på alla orter där det finns ukrainare som efterfrågar kursen.

Ukrainska deltagare har också framfört att sfi inte passar deras behov. Med en låg dagsersättning och ofta en situation med en vuxen person med ensamt försörjningsansvar för flera barn vill deltagarna komma i arbete så fort som möjligt. Sfi har en längre tidshorisont och sämre möjligheter att anpassa upplägget till deltagarnas förutsättningar jämfört med *Svenska från dag ett*.

Länsstyrelserna har förmedlat statsbidrag till Tidiga Insatser för Asylsökande. Enligt länsstyrelsernas statistik har dock enbart en mycket begränsad andel av detta stöd hittills gått till språkkurser.

Folkbildningsrådets stöd till svenskkurser har helt dominerat utbudet.²⁹

Folkbildningen har en pedagogik som gör att den är väl lämpad att möta deltagare med särskilda behov och hjälpa dem att nå resultat. Utredningen *Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd* konstaterar att ”Många av

²⁸ <https://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-for-kommuner/2023-08-11-Om-reseersattning-till-sfi-for-personer-med-tillfalligt-skydd.html>

²⁹ Länsstyrelsen Värmland, *Tidiga insatser för asylsökande. Länsstyrelsens åiterrapportering av uppdrag 3.B.20 enligt regleringsbrevet för 2022* (2023).

folkhögskolans deltagare i den ordinarie verksamheten är utrikes födda och har arbetsmarknadsrelaterade motiv för sina studier.”³⁰

Folkbildningsrådets förslag

Studieförbund och folkhögskolor har genomfört kostnadseffektiv verksamhet för asylsökande, vissa nyanlända och flyktingar från Ukraina. Man har mött behov som inte kan mötas av andra utförare. Folkbildningsrådet bedömer att för att fortsätta denna verksamhet behövs ett anslag i nivå med 2022, 106 miljoner kronor.

Nationella minoriteter

I april 2022 lanserade regeringen ett handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken. Som en del av programmet gavs Folkbildningsrådet i uppdrag (Ku 2022/00884) att fördela medel till insatser under perioden 2022–2024, inledningsvis 7,5 miljoner för projekt under det andra halvåret 2022, därefter 9,5 miljoner per år.

Insatsens syfte är att bidra till att nationella minoritetsspråk revitaliseras via folkbildning. Detta kan ske via språkstudier men också genom andra insatser som stärker kultur och infrastruktur kring språken.

Verksamheten karaktäriseras av särskilda behov som gör att fokuserade resurser är påkallade, exempelvis på grund av extra säkerhetskostnader; på grund av bristen på kvalificerade ledare; på grund av utmaningar relaterade till frånvaron av etablerade skriftspråk; bristen på läromedel; små lokala koncentrationer av deltagare som i stället är utspridda över enorma avstånd; trauman relaterade till diskriminering och behov av resurskrävande relationsbyggande insatser för att nå ut till målgruppen med mera.

När en tredjedel av insatstiden återstår har grunden lagts för ett långsiktigt folkbildningsarbete som är väl förankrat hos nationella minoritetsgrupper. Detta manifesteras av att efterfrågan på projektmedel successivt har ökat och nu långt överstiger tillgängliga medel samtidigt som antalet deltagare expanderar kraftigt. Under 2023 deltog 892 personer i renodlade språkkurser, en siffra som vida överskrider antalet studerande hos andra arrangörer av vuxenutbildning i nationella minoritetsspråk, och det samlade antalet deltagare i insatsen uppgick till 5 252 personer. Som

³⁰ SOU 2023:25. *Kunskapskrav för permanent uppehållstillstånd* (s. 124).

jämförelse rapporterade Universitets- och högskolerådet 1 179 antagna på språk- och kulturstudier på landets universitet under 2022, där antalet studerande har varit statistiskt under senare år.

Folkbildningsinsatser kring nationella minoriteter förstärker parallella initiativ och utredningen *Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige* (Ku 2022:01) liksom *Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset med flera* (SOU 2023:68) rekommenderar därför stöd till nationella minoriteter via folkbildningen.

Folkbildningsrådets förslag

De medel för nationella minoriteter som Folkbildningsrådet fördelat har lagt grunden för ett långsiktigt folkbildningsarbete som är väl förankrat hos nationella minoritetsgrupper. Folkbildningsrådet bedömer att en fortsättning med en budget på 15 miljoner kronor per år är motiverad.

Studieförbunden

Studieförbunden har genom en mångfald i aktiviteter, bred förankring i föreningslivet och landsomfattande verksamhet stor betydelse inom de områden som de verkar: bildning, demokrati och delaktighet, utbildning, civilsamhälle och kultur. Ett fortsatt generellt statligt stöd på den nivå som ges under 2024 är befogat.

Studieförbunden skapar värde för samhälle och individ

Studieförbunden finns som en av få aktörer representerade i landets alla kommuner och når en mångfald av människor. Genom detta har studieförbunden en viktig roll att spela på flera plan i samhället, genom den kunskapsförmedling de står för såväl som i de mötesplatser som skapas och där medborgarnas samhällsengagemang kan utvecklas. Studieförbundens snabba anpassningsförmåga och breda informationskanaler blir än viktigare i tider av nya utmaningar, där den allmänna beredskapen snabbt kan behöva öka.

I regeringens arbete mot våldsbejakande extremism kan studieförbunden spela flera viktiga roller. Genom att arbeta för samhällsengagemang och inkludering samt genom utbildning, informationsspridning och samverkan med civilsamhället är studieförbunden en viktig del i arbetet för ett

demokratiskt och fredligt samhälle. I det förebyggande arbetet mot extremism blir samordning mellan samhällets aktörer allt viktigare, liksom arbetet för inkludering och uppbyggande av tillit till de demokratiska systemen.

I sin skrivelse *Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet* menar regeringen att ”brottsligheten måste bekämpas med hela samhällets samlade förmåga” och att en fördjupad samverkan mellan statliga myndigheter, kommuner, regioner, näringsliv och civilsamhälle är viktig.³¹ På samma sätt som i bekämpningen av våldsbejakande extremism är studieförbunden en viktig aktör i det motverkande arbetet.

Under konferensen Folk och försvar i januari i år konstaterade Sveriges överbefälhavare att Försvarsmakten inte skulle kunna klara sitt uppdrag vid ett väpnat angrepp utan stöd från det civila försvaret.³² Även här har studieförbunden en viktig roll att spela – flera av de frivilliga försvarsorganisationerna är medlemmar i ett studieförbund, och studieförbunden är en viktig resurs i deras arbete med att genomföra utbildningar. Studieförbunden är en resurs som kan bidra till ytterligare engagemang hos civilbefolkningen, där studiecirkel om prepping är ett exempel på direkta utbildningsinsatser som görs. Intresset för civilförsvarsfrågor hos studieförbundens övriga medlemmar har också ökat, vilket pekar på studieförbundens förmåga att sprida viktiga kunskaper och insikter i samhället.

För den enskilda individen är studieförbunden en viktig aktör för att motverka ensamhet, utanförskap och isolering. Gemenskap och samhörighet såväl som ett livslångt lärande är förutsättningar för personers välmående och hälsa. Studieförbunden når deltagare med kortare utbildning, deltagare som är utrikes födda och deltagare med funktionsnedsättning. För äldre utan stort kontaktnät och för ofrivilligt ensamma kan studieförbunden och deras samverkanspartners verksamheter stå för viktiga inslag i tillvaron.

Studieförbunden är den aktör som skapar flest tillfällen till bildning, utbildning och kultur i de kommuner, framför allt på landsbygderna, där tillgången till formell utbildning är lägre. I landets städer når

³¹ Skr 2023/24:67. *Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet*.

³² Överbefälhavare Micael Bydén, Almedalen 2022. <https://sites.libsyn.com/414737/almedalen-special-totalfrsvaret-i-framtiden>

studieförbunden fler deltagare med svagare socioekonomiska förutsättningar än i övriga delar av landet. Studieförbunden erbjuder en verksamhet som är tillgänglig för alla.

Folkbildningen är ett kitt som binder samman Sverige och ökar tilliten mellan människor. Studieförbundens verksamhet hjälper människor att må bättre och motverkar utanförskap. Genom sitt breda kontaktnät i civilsamhället har studieförbunden en viktig roll att spela i tider av beredskapsbehov – studieförbunden bidrar till samhällets resiliens. Detta är något Sveriges behöver värna och stärka, särskilt i en orolig och ekonomiskt tuff tid.

Studieförbundens roll i utbildningssamhället

Studieförbunden är en viktig resurs för lärandet som en livslång process och deras verksamhet bidrar med kompetensutveckling och studiemotivation. Studieförbunden stärker deltagarnas ställning i arbetslivet, särskilt för dem med kortare utbildningsbakgrund och för dem som står långt från arbetsmarknaden. Studieförbunden bidrar därmed till att minska utbildningsklyftorna i samhället. Det visar bland annat rapporten *Cirkeldeltagares vägar till arbetsmarknaden* från Internationella Handelshögskolan i Jönköping.³³ Av den nationalekonomiska analysen framgår att sambanden är särskilt tydliga bland cirkeldeltagare som är utrikes födda och har kort utbildning.

Unga som varken arbetar eller studerar är en heterogen grupp, med individer som behöver olika typer av stöd för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden. En tredjedel av gruppen uppskattas ha någon form av funktionsnedsättning och de individerna är bland de som har det svårast att ta sig in på arbetsmarknaden eller till studier.³⁴ Här kan studieförbunden spela en viktig roll. Inte minst genom den nya verksamhetsform som tillkommit 2024 – studiecirkel i kursform. En sådan ska bedrivas sammanhållet och ska rikta sig till deltagare med kort utbildningsbakgrund eller personer som står långt från arbetsmarknaden. Den ska syfta till att stärka deltagarnas ställning på arbetsmarknaden genom utbildning eller validering. Formen skapar även möjligheter för studieförbunden att erbjuda korta kurser som ett steg i omställningsutbildningar.

För dem som står mycket långt från arbetsmarknaden kan studieförbundens verksamheter bidra med såväl uppsökande insatser som att stärka

³³ Folkbildningsrådet, *Cirkeldeltagares vägar till arbetsmarknaden* (2019).

³⁴ IFAU, *Unga som varken arbetar eller studerar* (2021).

deltagares självförtroende och ge grundläggande färdigheter samt motivation för vidare studier och etablering.

Liksom folkhögskolorna skulle studieförbunden kunna spela en större roll för att stimulera naturvetenskapliga studier och medverka till att förverkliga den kommande STEM-strategin som regeringen planerar att presentera under 2024. Genom studiecirklar och kulturprogram kan studieförbunden öka intresset för och kunskaper i teknik, matematik och naturvetenskap. Studieförbunden har också goda förutsättningar att inkludera ämnet Art i en sådan verksamhet.

Studieförbundens betydelse för ett demokratiskt Sverige

Folkbildningen och studieförbunden vilar på en hundraårig historia av demokratiarbete, en historia som har bäring i dagens samhälle där tilltron till de demokratiska systemen och institutionerna inte är given och där antidemokratiska aktörer utmanar.

Demokrati handlar inte minst om hur människor skaffar sig kunskap och om hur de samtalar med varandra om samhällets utveckling. Genom möten och samtal stärks individens medvetenhet om demokratiska principer och processer. Studieförbunden kan erbjuda både ramar och fysiska rum för detta – studieförbunden är ett nav i civilsamhällets demokratiska nätverk.

Över 40 procent av cirkeldeltagarna tycker att de har haft nytta av vad de lärt sig i sitt lokala engagemang eller i en förening. Deltagare som är män, yngre och har kortare utbildningsbakgrund samt deltagare med funktionsnedsättning anser även oftare än övriga att de fått ett ökat samhällsengagemang genom studiecirkeln.³⁵

Studieförbunden är med och skapar en mer välinformerad och engagerad befolkning, och ger fler möjlighet att vara delaktiga i samhällslivet. Detta är en grundbult för att trygga ett fortsatt demokratiskt Sverige.

Föreningslivet och studieförbunden i viktig samverkan

Genom samverkan stödjer studieförbunden föreningslivet att fullgöra sina uppgifter och nå sina mål. Studieförbunden kan stötta föreningars folkbildningsarbete med pedagogik, lokaler, utrustning och studiematerial, samt tillgodose folkbildningsbehov i nya föreningar och rörelser.

³⁵ Folkbildningsrådet och Novus cirkeldeltagarundersökning 2023.

Studieförbunden blir genom denna samverkan demokratiska verktyg för civilsamhället och dess idéutveckling.

I sin budgetproposition för 2024 uttrycker regeringen att det civila samhället utgör både en omistlig förutsättning för ett levande samhällsliv och ett uttryck för ett öppet demokratiskt samhälle som är större än staten. I det civila samhället ryms såväl stora organisationer som små gemenskaper människor emellan. Merparten av civilsamhällets organisationer är medlemmar i eller samverkar med studieförbunden, som genom denna funktion blir en viktig resurs för utbildning och utveckling av föreningslivet i Sverige.

Studieförbunden bidrar till folkhälsan och människors välmående

Folkhälsomyndigheten larmar om att nästan var fjärde person i Sverige besväras av ensamhet och isolering.³⁶ Ofrivillig ensamhet orsakar lidande för människor och innebär stora kostnader för samhället. Därför har regeringen beslutat att en kartläggning av ofrivillig ensamhet ska genomföras och en nationell strategi för att förebygga och motverka ofrivillig ensamhet och dess konsekvenser ska tas fram.

En viktig aspekt i samtalet om ofrivillig ensamhet är att andelen seniorer ökar i befolkningen: ensamma äldre blir därmed en fokusgrupp i detta sammanhang. Enligt *Insatser för att minska ensamhet hos äldre* från Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) har generella gruppbaseade insatser och åtgärder, såsom samtals- och stödgrupper och utbildningsprogram en positiv inverkan på äldres upplevelse av ensamhet. Störst effekt tycks gruppaktiviteter som bygger på deltagarnas aktiva deltagande ha.³⁷ Studieförbunden erbjuder just denna typ av aktiviteter och är därför viktiga aktörer för att motverka ofrivillig ensamhet. De har därtill förmåga att nå ut till en stor del av befolkningen – inte minst på landsbygden där annan utbildnings- och kulturverksamhet inte är lika tillgänglig som i städerna.

En åldrande befolkning lyfts också ofta fram som en ekonomisk utmaning för samhället. I avhandlingen *Seniorers lärande* beskrivs förhoppningar om att det livslånga lärandet kan vara en del av lösningen på denna utmaning, genom lärandets effekter på hälsa och välmående. Både EU och OECD

³⁶ Folkhälsomyndigheten, *Hälsa på lika villkor* (2022).

³⁷ Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU), *Insatser för att minska ensamhet hos äldre* (2022).

framhåller lärande som ett potentiellt medel för att möta framtida förändringar. Studier visar enligt avhandlingen hur lärande kan bidra till att förbättra seniorers fysiska förmåga och hur ett fortsatt lärande in i högre ålder kan förebygga kognitiv nedgång och hur det bidrar till att minska depression. De sociala aspekterna såsom kamratskap och sammanhang spelar in, och forskningen pekar sammantaget på att seniorers lärande bidrar till hälsa på varierande sätt.³⁸

I avhandlingen beskrivs vidare hur folkbildningen står för den största delen av seniorers deltagande i lärande aktiviteter. Under 2023 var andelen deltagare i åldern 65 och uppåt 41 procent i studieförbundens studiecirklar. Satsningar på äldres hälsa och välmående kommer att bli en allt viktigare del i samhället, och studieförbunden har här en viktig roll som ingen annan kan ta.

Studieförbundens betydelse för personer med funktionsnedsättning

I rapporten *Studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning* beskrivs värdet av studieförbundens verksamhet för deltagare med funktionsnedsättning. Deltagarna i undersökningen lyfter framför allt fram betydelsen av att få vara en del av en gemenskap, kunna delta på sina egna villkor och utveckla sina kreativa intressen.³⁹

I 2023 års deltagarpanel, genomförd av Folkbildningsrådet i samarbete med Novus, angav 28 procent av cirkeldeltagarna med funktionsnedsättning att de hade haft nytta av deltagandet i sitt arbete, och 12 procent att de hade haft nytta av studiecirkeln i sina studier. En lika stor andel (12 procent) angav att cirkeldeltagandet hade hjälpt dem att få jobb. 39 procent angav att cirkeldeltagandet hade hjälpt till att förbättra hälsan i allmänhet.⁴⁰

För vissa grupper med funktionsnedsättning finns få alternativ till folkhögskolornas och studieförbundens utbud av verksamheter. I gruppen finns dessutom många som kan ha svårt att betala för utbildnings-, fritids- och kulturverksamheter. I enkätundersökningar till deltagare med funktionsnedsättning framgår att en stor grupp har upplevt att verksamheten i studieförbunden har varit tillgänglig för dem, utan behov av

³⁸ Magnus Schoultz, *Seniorers lärande* (Diss., Örebro universitet, 2023).

³⁹ Folkbildningsrådet, *Studieförbundens deltagare med funktionsnedsättning* (2023).

⁴⁰ Folkbildningsrådet och Novus deltagarpanel 2023.

någon individuell anpassning. Av dem som haft behov av anpassning och stöd, upplever de flesta att de har kunnat påverka vilket stöd de fick.⁴¹

Folkbildningen har härmed en stor roll att spela för gruppens tillgång till såväl utbildning som en aktiv och meningsfull fritid. En jämförelse mellan cirkeldeltagare och personer med funktionsnedsättning i allmänhet visar dessutom att cirkeldeltagarna oftare upplever att de är delaktiga i samhällsutvecklingen och kan påverka samhället. De känner större tillit till människor och är oftare engagerade i föreningslivet.^{42,43}

Flera studieförbund lyfter inkludering och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning som en av sina huvudinriktningar. Fortsatt arbete med tillgänglighet och särskild anpassning kräver resurser, och med en neddragning av statsbidraget till studieförbunden finns en risk för att förutsättningarna försämrats i fråga om utbud, ledarresurser, utveckling av tillgängliga verktyg, tillgång till hjälpmedel och lämpliga lokaler.

Studieförbunden bidrar till människors delaktighet i samhället

Folkbildningen och studieförbunden är viktiga aktörer för kompetensförsörjningen i Sverige, genom sin förmåga att möta nya utmaningar på arbetsmarknaden och i samhället.

I rapporten *Cirkeldeltagares vägar till arbetsmarknaden* konstateras att särskilt för utrikes födda med kortare utbildning kan studiecirkeln vara en hjälp in på arbetsmarknaden, en del i att överkomma inträdeshinder in i det svenska utbildningsväsendet och senare arbetsmarknaden.⁴⁴

I regeringens satsning på att få personer som nyss kommit till Sverige att komma ut i arbetslivet är studieförbunden en stor tillgång. Inom den särskilda insatsen *Svenska från dag ett* kunde nyanlända personer under perioden 2015 till 2023 snabbt få hjälp att komma i gång med svenskastudier anpassade efter individens situation och behov.

Studiecirklar kan också konkret arbeta med frågor om utanförskap och trygghet, såsom en studiecirkel i Tensta utanför Stockholm där deltagarna får samtala kring vad det är som lockar barn in i kriminalitet och hur man får fler vuxna att engagera sig i det förebyggande arbetet. Stödmaterialet

⁴¹ MFD:s deltagarpanel Rivkraft 2023.

⁴² Folkbildningsrådet och Novus deltagarpanel 2023.

⁴³ Novus Sverigepanel 2023.

⁴⁴ Folkbildningsrådet, *Cirkeldeltagares vägar till arbetsmarknaden* (2019).

som används i studiecirkeln har tagits fram av polisen i samarbete med länsstyrelserna och finns översatt till nio språk. Deltagarna uppmuntras att ta med sig sina kunskaper och insikter ut i andra sammanhang och studiecirkeln blir ett sätt att nå ut bredare i lokalsamhället och ett led i att bekämpa nyrekrytering av barn till kriminella gäng.

Enligt rapporten *Folkbildning och landets kompetensförsörjning* ökar sannolikheten att individer som står långt från arbetsmarknaden kommer tillbaka till arbetsmarknaden efter att de deltagit i en studiecirkel. Studiecirkeln kan förutom ny kunskap bidra till att öka personers sociala kapital och nätverk, och visa på nya vägar till vidare utbildning eller arbete.⁴⁵

Studieförbunden motverkar det digitala utanförskapet

Studieförbunden är en viktig aktör i att göra det alltmer digitaliserade samhället tillgängligt för fler.

Samhällets digitalisering innebär stora möjligheter men också utmaningar, särskilt för individer med mindre vana eller kunskap om digital teknik. Det är i dag mycket svårt att vara fullt ut delaktig i samhället om man inte kan använda internet eller en smart telefon. Studieförbundens studiecirklar i digital teknik fyller därför en viktig samhällsfunktion för att säkerställa att medborgare har tillgång till samhällsinformation, vård, banktjänster med mera.

I rapporten *Digitalisering för alla?* beskrivs också hur studieförbunden haft en betydelsefull roll i att stötta föreningar och organisationer i deras digitala arbete under pandemin och därefter. Stödet har bestått både av utbildningar och möjlighet att nyttja studieförbundens licenser för programvara för att exempelvis ordna större möten.⁴⁶

Studieförbunden är avgörande för ett levande kulturliv i hela Sverige

Folkbildningen är en kulturarena som täcker hela Sverige, och är Sveriges största kulturarrangör. Studieförbunden bidrar till ett rikt och lokalt förankrat kulturliv med en mångfald av uttrycksformer och ett tillgängligt utbud av kulturella fritidsaktiviteter.

⁴⁵ Folkbildningsrådet, *Folkbildning och landets kompetensförsörjning* (2023).

⁴⁶ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), *Digitalisering för alla?* (2022).

Infrastrukturen för kulturlivet är sårbar, inte minst på landsbygderna. Kulturen kräver prioriteringar, där mål om bred delaktighet kan ställas mot delaktighet för dem som annars har minst tillgång till kultur. Samverkan med civilsamhället och kulturaktörer blir allt viktigare. Den kompensatoriska funktionen studieförbunden har för bildning och utbildning gäller även för kulturen.

Studieförbunden kompletterar samhällets övriga kulturutbud och sänker trösklarna till kulturen. Detta har stor betydelse inte minst på landsbygderna och för grupper som annars inte nås av kulturutbudet i de större städerna.

Fokus på kvalitet i verksamheten

Under flera år har Folkbildningsrådet och studieförbunden, gemensamt och var för sig, arbetat intensivt för att säkra kvaliteten i den verksamhet som genomförs och rapporteras för statsbidrag. Folkbildningsrådet har samtidigt arbetat fram ett nytt system för fördelning av statsbidrag. Det nya systemet började gälla den 1 januari 2024.

Statsbidragssystemet lägger tonvikten på studieförbundens samhällsansvar och är utformat för att premiera verksamhet som har positiva samhällseffekter. Studieförbunden ges också bättre förutsättningar till långsiktig planering, genom att statsbidragsnivån sätts för tre år i taget.

Hur stor andel av statsbidraget ett studieförbund får kommer att baseras på en bedömning av bland annat studieförbundets verksamhetsåtagande, utvärderingar och tidigare måluppfyllelse.

Det nya systemet innebär också skärpta villkor, bland annat om studieförbundets ansvar vid samverkan och för kostnadsersättningar till samverkansparter.

De utvecklingsinsatser som gjorts av såväl Folkbildningsrådet som Studieförbunden i samverkan och enskilda studieförbund för att säkra att statsbidraget används till sitt syfte har varit nödvändiga. Samtidigt är det viktigt att notera att det medfört en ökad administration som innebär avsevärt högre kostnader på alla nivåer inom folkbildningen.

Studieförbunden möter flera aktuella samhällsbehov

I sammanfattning möter studieförbunden och har kapacitet att möta flera aktuella samhällsbehov, såsom insatser för

- det förebyggande arbetet mot extremism
- civil beredskap
- unga som varken arbetar eller studerar
- ofrivillig ensamhet
- personer med funktionsnedsättning.

Folkbildningsrådets förslag

Studieförbundens stora mångfald i aktiviteter, breda förankring i föreningslivet och landsomfattande verksamhet har stor betydelse inom de områden de verkar: bildning, demokrati och delaktighet, utbildning, civilsamhälle och kultur.

Studieförbunden har en samhällsviktig roll och vill fortsätta att utveckla sin verksamhet utifrån aktuella behov. För detta behövs resurser. Detta i kombination med de åtgärder som vidtagits för att säkerställa kvaliteten i verksamheten gör att Folkbildningsrådet anser att den aviserade minskningen av anslaget till studieförbunden med 100 miljoner kronor 2025 och ytterligare 150 miljoner kronor 2026 inte bör genomföras.